

ЦИГАНИТЕ КАТО ОБЕКТ НА АСИМИЛАЦИОННА ПОЛИТИКА (ОТ КРАЯ НА 1950-те ДО 1980-те ГОДИНИ)

Майя Грекова

СУ „Св. Климент Охридски“
maya@sclg.uni-sofia.bg

***Резюме.** Статията представя изследване на документи, представящи асимилационния характер на политики по отношение на ромите през периода 1950–1980 година. Подробно са анализирани и дискутирани редица мерки, фокусирани върху представителите на ромското малцинство и свързани с тяхното самоопределение, образование, труд и прочие. Критично са анализирани успехите и неуспехите на различните мерки и политики през разглеждания период.*

Ключови думи: роми, цигани, асимилационна политика, асимилационни мерки, НРБ

В настоящата статия за пореден път¹ ще аргументирам твърденията, че по времето на социализма циганите² са били пространствено и социално изолирани по начин, твърде сходен на днешния; че са били белязани като малцинствена група, макар и рядко да са били именувани „малцинство“; че са били обект на специален интерес от страна на институциите на социалистическата държава.

В посочените две публикации, необходимостта от верификация на посочените твърдения е пряко свързана с изследването на двата най-големи ромски квартала в София и има като основна своя цел да изясни ситуацията на ромите преди началото на демократичните промени в София, за да е ясна началната позиция, от която тръгва т.нар. процес на интеграция на ромското население, заявен като необходимост в различни документи на българските правителства след 1989 г. и по-конкретно – след 1999 г., когато МС приема първия стратегически документ „Рамкова програма за равнопоставена интеграция на ромите в българското общество“.

Тук акцентът е върху посочената в тях като втора цел – оспорването на добилото популярност твърдение за интегрираността на циганите в българското общество по времето на социализма и изпадането им в тежка икономическа ситуация след демократичните промени, която ситуация от своя страна е факто-

¹ Вж. Грекова и др. 2008 (Втора глава); Грекова, 2006.

² Използвам „циганско“ (малцинство, население), съответно цигани, доколкото това е валидното за този период наименование на групата и съответно – на принадлежащите и/или отнасяните към нея индивиди.

рът за тяхното маргинализиране в българското общество днес. Т.е. настоящите проблеми на ромите са следствие (пряко или косвено) от демократизирането на българското общество.

Така, ако в посочените публикации по темата фокусът е по-скоро върху действията на местната власт за „претворяване“ на партийните и/или държавните решения, тук вниманието е насочено върху специфичното съдържание на тези решения.

Както се вижда от заглавието, пропускам първото десетилетие на социалистическия режим: за този период аз твърдя, че циганите не са били обект на специален интерес от страна на режима. Единственият документ от този период, открит от мен в архивите, който изглежда да има пряко отношение към циганите и да поставя въпроса относно политиката към тях, е „Докладна записка относно: народността на известни категории граждани от малцинствата“, разгледана на заседание на Политбюро на 6 август 1953 г.

„През 1950 г. при изселванията на турското малцинство от България и особено тази година при провеждане на паспортизацията [издаването на личните паспорти започва на 5 януари 1953 г. – Вж. ЦПА, ф. 1, оп. 6, а.е. 1712], до отдела ни бяха отправени редица запитвания от изпълкомите на някои народни съвети във връзка с исканията на граждани от цигански произход, да бъдат записани по народност българи или турци... По повод настойчивите искания на граждани от цигански произход да бъдат записани по народност турци вместо цигани, за да могат в последствие да се изселят в Турция, от МВР, съвместно с „Организационно-инструкторския отдел за изпълкомите на народните съвети“ при Министерския съвет е издадено окръжно № 5–434 от 11.V.1950 г., с което са дадени указания допускащи извършване на промяна на народността на въпросните цигани... Друга категория от тези граждани са православни цигани, които упорито искат да бъдат признати за българи. Същите граждани носят български имена, друг език освен български не знаят, чувстват се напълно българи и не желаят да се третират по регистрите и издаваните документи като цигани, какъвто е например случая с ботевградските цигани... Във връзка с това предлагаме:
1. На всички тези граждани от цигански произход, да се допусне извършване на промяна на народността им, като се впишат по произход такива, каквито те самите се чувствуват – българи или турци, независимо от вписаната в регистрите за населението народност.“³

Към документа е прикрепено малко листче, на което на ръка е написано: „Въпросът бе разгледан в заседание на Политбюро на 6.8.953 г. Реши се, че не е правилно да се приема предложението, поради което въпросът отпада“ (ЦПА, ф. 1, оп. 6, а.е. 1843, л. 4, 175–176). Предложението за легализиране на „самоопределянето“ на циганите (както впрочем и на каракачаните и власите) не се приема, въпреки че цитираното окръжно № 5–434 от 11.V.1950 г.

³ Тук и навсякъде в текста подчертаванията в цитати от документи са мои, М.Г.